

DOI: 10.7596/taksad.v2i4.264

Mısır'da Osmanlı Hayranı Bir Entelektüel: Ahmet Şevki ve Fikirleri

Zeki TEKİN* - İsmail KIRMIZI†

Öz

Mısır, doğu-batı güzergâhının en önemli bölgesi olan Akdeniz havzasının batıya açılan kapısı konumunda olmasından her devirde büyük devletlerin dikkatlerini üzerine çekmiş ve ilgi odağı olmuştur. Mısır'ın stratejik önemi, 19. yüzyıla geldiğimizde Fransa ve İngiltere'nin bu ülkeye yönelik sömürge faaliyetlerinin nedenini oluşturmuştur. Gerek Avrupa devletlerinin Mısır'daki sömürge faaliyetleri, gerekse Mısır'ın Osmanlı Devleti'ne olan uzaklığı bu ülkede çeşitli fikir akımlarının oluşmasına da katkı sağlamıştır. Özellikle Mısır aydınlarının Osmanlı hilafetine bakışı ve farklı milliyetçilik anlayışlarının ortaya çıkması bunlardan birkaçını oluşturmuştur.

Mısır ve bu ülkede yaşayan entelektüeller üzerinde İslamcılık ve milliyetçiliğin etkisi derinden hissedilmekte idi. Mısır'daki entelektüellerden Ahmet Şevki'yi seçmemizin nedeni, onun Türk asıllı Arap olması ve yaşadığı dönemde II. Abdülhamit'e ve Osmanlı hilafetine olan bağlılığı idi. Bu dönemde Mısır'da milliyetçilik kavramı birkaç farklı şekilde algılanıyordu. Ahmet Şevki'nin milliyetçilik anlayışı "Osmanlı Hilafetine Bağlı Mısır Milliyetçiliği" idi.

Hilafete bağlı olduğundan İslam Birliği düşüncesine sahip; Mısır'a olan sevgisi yönüyle de milliyetçi bir entelektüel olan Ahmet Şevki'nin İslam birliği düşüncesi ve milliyetçi yönü bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Ahmet Şevki, Mısır, Milliyetçilik, Osmanlı Devleti, Hilafet.

* Prof. Dr., Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

† Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

An Ottoman Admirer Intellectual in Egypt: Ahmed Shawqi and His Ideas

Abstract

Egypt is in the position of the gateway of the Mediterranean basin to the West which is the most significant region of eastern-western route. Therefore, it has attracted the attention of big countries and has been a center of interest every era. The strategic importance of Egypt in 19th century always drew the high attention of France and Great Britain to exploit the area. Moreover; Egypt could not be totally attached to the Ottoman Empire because of the distance to the Sublime Porte. Both the distance to the Sublime Porte and the exploitation activities of European countries led to bring about different movement of thought in Egypt. Especially, the idea of Egyptian intellectuals to the Ottoman Empire and different nationalism approaches are some of these different movement of thought in Egypt. The effects of Islamism and Nationalism have been felt deeply especially by the intellectuals living in Egypt. The reason why Ahmad Shawqi was chosen among these intellectuals is that he was originally Turkish and was deeply attached to Abdulhamit II and to the caliphate during his life-time. The nationalism idea was being recognized in some different ways in Egypt at that time. The nationalism idea of Ahmad Shawqi was based on the “Egyptian Nationalism attached to the Ottoman Caliphate”.

Ahmad Shawqi’s Union of Islam and Nationalism idea is the core of this study. Shawqi has got the Union of Islam idea since he was attached to the caliphate and is a nationalist intellectual because of his compassion to Egypt.

Keywords: Ahmed Shawqi, Egypt, Nationalism, Ottoman Empire, Pan-Islamism, Caliphate

Giriş

Ahmet Şevki, 19. Yüzyılda Mısır’da yaşamış önemli bir şair ve fikir adamıdır. Türk kökenli olması ve yaşadığı dönemde Osmanlı ile müspet ilişkileri itibarı ile dikkat çeker. Bu dönemde Osmanlı-Mısır ilişkileri ve Mısır’da yaşanan toplumsal olaylar hakkında, yazdığı şiirlerle farklı bir bakış açısı geliştirmiştir.

19. yüzyılda Mısır’da yaşanan toplumsal olaylar ve bazı fikir akımlarının Ahmet Şevki üzerindeki etkileri, çalışmamızın ana konusudur. Ahmet Şevki hakkında ülkemizde sınırlı sayıda; Arap dünyasında ise çok sayıda çalışma yapılmıştır. Ancak bunların tamamı Şevki’nin

şiiir dünyası ve edebî yönü ile ilgilidir. Örneğin ülkemizde Ahmet Şevki ile ilgili çalışma yapan Yusuf Uralgiray, Hüseyin Yazıcı, Ahmet Savran ve Ahmet Kazım Ürün gibi araştırmacılar yaptıkları kıymetli çalışmalarında genel olarak Şevki'yi ve eserlerini edebiyatçı gözüyle ele almışlardır. Arap dünyasında ise, Taha Vadi, Abbas Hasan, Mahir Hasan Fehmi, Ömer Faruk et-Tabba' ve Şevki Dayf gibi isimler Arap Edebiyatı alanında meşhur araştırmacılarıdır. Hâlbuki Şevki, gerek fikirleri, gerekse ortaya koyduğu eserlerine bakıldığında Tarih ilmi açısından araştırılmaya değer bir şahsiyet olmasına rağmen Şevki hakkında şu ana kadar tarihçiler tarafından çalışma yapılmadığı görülmüştür. Özellikle Mısır'da bu dönemde meydana gelen olayların kaynağını teşkil eden sömürgecilik anlayışı; Panislamizm/İttihad-ı İslam ve milliyetçilik akımları gibi fikirlerin tıpkı diğer entelektüeller gibi Şevki üzerindeki etkisi de tartışılmazdır. Bu çalışmada Şevki'nin hayatı, eserleri ve fikir dünyası tarih ilmi açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Şevki, hilafete olan bağlılığı ve II. Abdülhamit'e olan sevgisi ile dikkatimizi çeker. Eserlerinde bu bağlılığı ve sevgisini sıkça vurgulamaktadır. Bu sevgisinden dolayıdır ki, Osmanlı'nın en zor dönemi olan 19. Yüzyılda, Mısır'da ortaya çıkan Osmanlı muhalifi fikirlere karşı durmuş, Osmanlı hilafetinin Mısır'daki en güçlü savunucularından olmuştur. II. Abdülhamit'in İttihad-ı İslam politikasını da açıkça savunmuş, Müslümanların muhakkak halife etrafında birlik olmasının önemini sürekli vurgulamıştır. Bu arada aslını inkâr etmemiş, Mısır'a olan bağlılığını da sonuna kadar savunmuştur. Özellikle İngilizlerin Mısır'ı işgalinden sonra milliyetçilik duygularının da ön plana çıktığını görmekteyiz. Ancak Şevki'nin milliyetçiliği, Arap milliyetçiliği değil, Osmanlı hilafetine bağlı Mısır milliyetçiliğidir.

1. Ahmet Şevki'nin Hayatı

1.1. Doğumu ve Ailesi

Ahmet Şevki bin Ali bin Ahmet Şevki Bey³, 1869 yılında Kahire'de Hıdiv İsmail Paşa'nın evinde doğmuştur⁴. Ancak doğum tarihi ile ilgili olarak Yusuf Uralgiray'ın çalışmasında ilginç bir bilgi daha vardır. Buna göre, 1968 Ekiminde Kahire'de Ahmet Şevki'nin doğumunun yüzüncü yılı dolayısıyla anılması üzerine "el-Ahram" gazetesinde 06.10.1968 tarihiyle yayınlanan bir tenkit yazısında şairin doğum tarihinin 16.10.1870 olduğunu gösteren Paris Hukuk Fakültesinden aldığı lisansın fotoğrafı yayınlanmıştır.⁵ Sarayda doğup büyümesinin sebebi ailesinin sarayın çeşitli hizmetlerinde bulunması ve orada yaşıyor olmasıdır. Ancak anne ve baba tarafının sarayda buluşması ve bir aile olmasının

³ Hüseyin Yazıcı, "Mısırlı Bir Arap Şairi Ahmet Şevki ve Şiirlerinde Sultan II. Abdülhamid", *İlmi Araştırmalar*, 4, İstanbul, 1997, 179.

⁴ Ahmet Şevki, *eş-Şevkiyyat*, I, (Takdim: Ömer Faruk et-Tabba), Beyrut, Tarih Belirtilmemiş, 5.

⁵ Yusuf Uralgiray, "Ahmet Şevki"(1 nolu dipnot), *Doğu Dilleri Dergisi*, C. 1, S. 3, Ankara, 1969, 213.

öyküsü çok ilginçtir. Ahmet Şevki'nin babası Çerkez, Kürt ve Arap soyundan; annesi ise Türk ve Yunan soyundan gelir. Annesinin babası Ahmet Halim en-Necdelî, Türkiye'den (Niğde) Mısır'a göç eden bir Türk'tür⁶. Anneanesi ise, Mora savaşında esir alınmış Mora'lı bir cariyedir. Ahmet Halim Bey, zamanla Hıdiv İsmail'in Hazine-i Hassa müdürlüğüne kadar yükselmiştir. Adını taşıdığı babadan dedesi Ahmet Şevki ise, Mehmet Ali Paşa devrinde Osmanlı Devleti'nin Kahire'deki yüksek seviyeli memurlarından idi. İşte bu seviyeli ve zengin aileye mensup olan Ahmet Şevki, Hıdiv İsmail Paşa'nın himayesinde sarayda büyümüştür.⁷

1.2. Eğitimi

Ahmet Şevki dört yaşına girdiğinde dönemin mahalle mekteplerinden, Şeyh Salih'in okulu "Küttab"a gönderildi.⁸ İlk ve ortaöğrenimini Kahire'de tamamladıktan sonra 1885'te yine Kahire'de yeni açılan Hukuk Fakültesi'ne girdi. Fakat hukuktan hoşlanmadığı için aynı fakültenin tercüme bölümüne geçerek 1887'de bu bölümü bitirdi. Şiir kabiliyetinin ortaya çıkmasına yine bir şair olan Arapça hocası Şeyh Muhammed el-Besyûni el-Beybâni yardımcı oldu. Öğrenim hayatının bu aşamasında Şevki, Arapça, Fransızca ve Türkçe dillerini öğrendi.⁹ Yazdığı ilk şiirler el-Ahram, el-Muayyad, el-Liva, el-Mecelle, el-Zuhur ve el- Vekai'ul-Mısriyye gazetelerinde yayımlandı.¹⁰ El-Vekai'ul-Mısriyye gazetesinde Hıdiv Tefvik Paşa'yı metheden şiirleri yayımlandı. Bunun üzerine Ali Mübarek Paşa'nın aracılığıyla sarayda bir memuriyete tayin edildi. Bu göreve başladıktan kısa bir süre sonra da Hıdiv Tefvik Paşa tarafından, yarım bıraktığı hukuk öğrenimini tamamlamak üzere 1888 yılında Fransa'ya gönderildi ve dört yıl süreyle Montpellier ve Paris üniversitelerinde hukuk ve edebiyat tahsil etti. Bu suretle Batı edebiyatını ve kültürünü yerinden ve yakından tanıma fırsatını da bulmuş oldu. Öğrenimi sırasında İngiltere ve Cezayir'i ziyaret etti. Tahsilini tamamlayıp Mısır'a döndükten sonra Hıdiv Abbas Hilmi Paşa'nın divanında Frenk Kalemî Müdürlüğüne getirildi. 1894 yılında Cenevre'de toplanan Müsteşrikler Kongresi'ne Mısır temsilcisi olarak katıldı. Şevki bu kongrede, Mısır'ın edebi, tarihi ve diğer yönlerini açıklayan 292 beyitlik "Kibâr'ul-Havâdis Fî Vâdi'n-Nil (Nil Vadisinde Meydana Gelen Önemli Olaylar)" başlıklı uzun kasidesini okumuştur. Bu sırada bazı Avrupa ülkelerini gezme fırsatı da bulmuştur.¹¹

⁶ Muhammed Muhammed Abdülfettah, "Emiruş Şuara Ahmet Bek Şevki", *Eşhurü Meşahiru Udebai's Şark*, 1, Mısır, 1968, 3.

⁷ Uralgiray, a. g. m., 214.

⁸ Ahmet Hasan Zeyyat, *Tarih'ul-Edebiyyu'l- Arabiyyu*, Kahire, Tarih belirtilmemiş, 500; Kazım Hadid, "Ahmet Şevki", *A'lam ve Ruvvad fi'l-Edebi'l-Arabî*, Beyrut 1987, 401; A. Kazım Ürün, *Ahmet Şevki*, İstanbul, 2002, 48.

⁹ Ahmet Şevki, a. g. e. , 6.

¹⁰ M. M. Badawi, "Ahmad Şavki", *A Critical Introduction to Modern Arabic Poetry*, Cambridge, 1975, (Ter: Azmi Yüksel), 30.

¹¹ Kazım Hatit, a.g. e. , 402.

1.3. Evliliği ve Vefatı

Hıdiv Tevfik'ten sonra oğlu Hıdiv Abbas da Şevki'yi himaye etmiş ve babası zamanında kendisine verilen “saray şairi” payesini devam ettirmiştir. Bu sırada Saliha adında zengin bir kadınla evlenmiş, ondan Hasan, Hüseyin ve Emine adlarında çocukları olmuş, böylece I. Dünya savaşına kadar rahat bir hayat yaşamıştır.¹²

I. Dünya savaşı çıktığında İstanbul'da bulunan Hıdiv Abbas Hilmi Paşa'nın İngilizler tarafından azledilerek İngiliz sömürgeciliğine karşı faaliyette bulunan milliyetçilerin sürgüne gönderilmesi sırasında Hıdiv Abbas Hilmi Paşa taraftarı olan Ahmet Şevki de 1915 yılında İspanya'ya sürüldü. 1919 yılı sonlarına kadar kaldığı İspanya'da Endülüs İslam medeniyetini, Arap ve Batı edebiyatı ve tarihini inceleme imkânını buldu. Mısır'a dönünce bir kahraman gibi karşılandı. 1927 yılında Mısır Ayan Meclisi (Meclisu'sş-şüyûh) üyeliğine seçildi.¹³ Aynı yılın nisan ayında Arap ülkelerinin birçok temsilci şairinin katılımıyla adına büyük bir tören düzenlenerek kendisine “Emîru'sş-şuarâ” (Şairlerin prensi) unvanı verildi.¹⁴ Bu tören esnasında toplantıyı tertiplemekle görevli olan edebiyatçılar komisyonu halka şöyle seslenmişti:

“....Ey Arap evlatları! Şevki'nin eserleri yalnız Mısır'a münhasır değildir. O, bütün Araplığa mal olmuştur. Dehası herkesin hakkı ise, onu takdir etmek de herkesin borcudur.....Şevki'ye karşı takdirlerimizi sunmak için tertiplenecek büyük toplantı aynı zamanda hem Şevki'ye hem de Arap Edebiyatına layık bir şekilde yapılmasının icap ettiğini belirtiriz”.¹⁵

Ahmet Şevki 4 Ekim 1932 tarihinde 64 yaşında iken Kahire'de vefat etti ve resmi törenle defnedildi.¹⁶

Üretken bir şair olan Ahmet Şevki çalışmalarını kitaplaştırarak yayınlamıştır. Eserlerini şu başlıklar altında görmek mümkündür:

- 1- Ali Bek el- Kebir ev Devlet'ül-Memalik, (Kahire 1932);
- 2- Masra' Cleopatra, (Kahire 1929);
- 3- Kerme İbn Hani, (Kahire 1923) ;
- 4- Kambiz, (Kahire 1931);
- 5- Mecnun ve Leyla, (Kahire 1931) ;

¹² Ahmet SAVRAN, 19. y.y. *Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı*, A.Ü. Fen- Edebiyat Fak. Yayını, Erzurum 1991., 106.

¹³ Ramazan Şeşen, “Ahmet Şevki”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 2, 136–137.

¹⁴ Hüseyin Yazıcı, a.g. m., 181.

¹⁵ Abbas Hasan, “el-Mütenebbi ve Şevki”, *Kahire Üniv. Edb. Fak. Dergisi*, Kahire 1964, 361.

¹⁶ Yusuf Uralgiray, a.g. m., 215 ; vefat yılı kesin olarak 1932 olmakla beraber gün olarak kaynaklarda farklı ifadeler vardır, bkz. , Ramazan Şeşen, a.g. m. ; Hüseyin Yazıcı, a.g. m. , 181 ; Abbas Hasan, a. g. m. , 39; el-Münci eş-Şümle, *Müracaat-i fi Tercümeti Ahmet Şevki*, Tunus Üniv. Yay. , S. 8, 1971, 129.

- 6- Antara, (Kahire 1932);
- 7- Es-Sittü Huda (Bayan Huda) (Tarihi yok);
- 8- El-Bahila; (Tarihi yok)
- 9- Duvel'ul- Arab ve Uzema'ul-İslam (Kahire 1933);
- 10- Emiretu'l-Endülüs (Endülüs Kraliçesi) (Kahire 1933);
- 11- Asvak'uz-Zeheb (Kahire 1932);
- 12- Azra'u'l-Hind ev Temeddunu'l-Fera'ine ;
- 13- Varakatu'l-As; Ladyas (Kahire 1899).

1.4. Şairliği

1919 yılında Mısır'a döndükten sonra Ahmet Şevki için yeni bir dönem başlamış oluyordu. Çünkü bu sırada ülkede ilk milli inkılâp gerçekleşmiştir. Şevki artık sarayı ve saraydaki hayatı düşünmemekte, bütün gücünü özgürlüğe adayıp halka yönelik çalışmalara başlamıştır. 1919 yılından ölümüne kadar şiirlerinde vatani duyguları işlemiş olup toplumun istekleri ve milli duygularını dile getirmiştir. Bununla birlikte Arap birliğine yönelik fikirleri de bu dönemde yazmış olduğu eserlerinde göze çarpmaktadır.¹⁷

Badawi'nin de belirttiği gibi Şevki, çağdaşı olan birçok şaire göre daha çok doğrudan batı etkisinde kalmış olmasına rağmen gelenekten kopmamış, dil ve ilham yönünden Arapların şiirdeki eski başarılarına yönelmiştir. Bu manada Şevki, devrinin önemli bir Arap reformistidir.¹⁸ Kaynaklarda neoklasik bir şair olduğu vurgulanan Şevki, şiirlerinde Arap ve Osmanlı dünyasında meydana gelen olayları yansıtır.

Uralgiray, Şevki ile ilgili yapmış olduğu çalışmasında, O'nun şiirlerini siyasi, dini ve toplumsal olmak üzere üç gruba ayırır. Eski şairlerle kıyaslandığında Şevki, siyasi şiirlerinde çok muvaffak olmuş, onlardan daha geniş bir ufukla şiir yazmıştır. Bunu yaparken din, kabile, fert, cemaat veya partilerin taraftarlığını yapmayarak Arap dünyasını bir bütün olarak göz önünde tutmuştur. Eserlerinde Arap birliği ile ilgili fikirlerini ortaya koymuş, birçok konuyu Arapçılık düşüncesi etkisiyle seçmiştir.¹⁹ Ancak ondaki Arapçılık düşüncesi –damarlarında Türk kanı taşıyor olmasına rağmen- Arap ırkını üstün gördüğünden değil, Arap dünyasının özgürlüğü ve bağımsızlığı için Arap dünyasının birliğini öngören bir düşüncedir. Şükran Fazlıoğlu, eserinde her ne kadar Ahmet Şevki'nin politik kanaatlerinin bulanık olduğunu belirtse de²⁰, Şevki'nin şiirlerinde politik fikirlerinin gayet net olduğu görülmektedir.

Şevki, kalıplarını klasik Arap şiirinden alıyor, yapıtlarında İslam ve Arap tarihine göndermeler yaparken bir yandan da gününün önemli şahsiyetlerine hitap ediyor veya yakın

¹⁷ Savran, a. g. e. , s.108.

¹⁸ Badawi, a.g. m., 30.

¹⁹ Uralgiray, a.g. m., s. 241.

²⁰ Şükran Fazlıoğlu, *Arap Romanında Türkler*, İstanbul, 2006, 112.

zamanda meydana gelen olaylar ya da çağdaş yaşamın şartları üzerine fikir belirtiyordu. Arap kültüründe köklü bir yere sahip olan kasidenin Ümmü Gülsüm'ün repertuarında seçkin bir yer edinişi rastlantıdan öte anlamlar ifade ediyordu. Ahmet Şevki'nin mevlit kandili için yazdığı Selû Kalbi 1946 yılı martında plak yapılmıştı. Eser, sevgiliye hitap ile açılıyor, Peygambere övgünün ardından Mısır'daki milliyetçi yükseliş için bir slogan haline gelen iki satır içeriyordu: “Talepler istemekle karşılanmaz: dünya sadece mücadele ile kazanılır.” şeklinde tercüme edilebilecek bu sözler herkesin dilinde bir slogana dönüşüyordu.²¹

1.5. Ahmet Şevki'nin İlham Aldığı Şairler

Ahmet Şevki'nin fikir dünyasını etkileyen şairler ve hocalar vardır. Yazdığı eserlere de etki eden bu kişilerden en önemlisi Ebu Tayyip el-Mütenebbi'dir. El-Mütenebbi, Şevki'yi etkileyen ve şiirlerinde de kendisinden bahsettiği önemli bir şairdir. Anlama ve yorumlama konusunda kendisine ilmi bir yol gösterici olmuştur. Özellikle kaside tarzında çok başarılı ve meşhur bir şair olup bu konuda Şevki'yi de etkilemiştir.

Ebu Nuvas'ın etkisi ise Şevki üzerinde açık bir şekilde kendini gösterir. Özellikle şarap ve eğlence meclisleri gibi konularda yazdığı şiirler etkili olmuştur.

Ahmet Şevki'nin yazdığı eserlerinde etkisi çok büyük ve açık olan şairlerden biri de Ebu Ubade el-Buhturi'dir. Özellikle Buhturi'nin en meşhur şiiri “Kısra'nın Sarayları”, Şevki'nin İspanya sürgünü esnasında yazdığı “Endülüs'e Seyahat” adlı kasidesinde kendini gösterir.

Ünlü bir tarihçi olan İbnü'l- Hatib el-Endülüsî ise “Düvelü'l-Arap ve Uzamau'l-İslam” adlı eserini yazarken Şevki'nin etkilendiği ve kendisinden alıntılar yaptığı bir düşünürdür. Bu eseri Ahmet Şevki, 1915–1919 yılları arasında Endülüs'te ikamet ettiği sırada yazmıştır. Bunların dışında Şevki, İbn Sina ve İbn Zeydûn gibi düşünürlerden de istifade etmiştir.²²

2. Ahmet Şevki'nin Fikirleri

Ahmet Şevki, Mısır'da olgunlaşan çeşitli fikir akımlarının etkin bir şekilde kendini gösterdiği bir dönemde yaşamıştır. Özellikle İngiliz işgali, Mısır'ın bağımsızlığı gibi olayların bizzat içinde yer alması, onun fikir dünyasını son derece etkilemiştir. O dönemde yükselen farklı milliyetçilik akımları (Arap milliyetçiliği, Mısır milliyetçiliği gibi) ve Hilafet düşüncesi Ahmet Şevki açısından önem arz etmektedir.

²¹ Namık Sinan Turan, “Sesin ve Ritmin İzinde Ortadoğu'yu Keşfetmek”, *Ortadoğu Etiütleri*, C. 2, S. 3, Temmuz 2010, 215–216.

²² Taha Vadi, *Şi'r-u Şevki*, Dar'ül Maarif Yay. , Mısır, 1993, 35 v. d.

Ahmet Şevki'nin fikri yapısında, yaşamının iki farklı döneminde değişim görmekteyiz. Birinci dönem, Ahmet Şevki'nin sarayda yaşadığı dönem; ikinci dönem ise saray sonrası dönemdir. Sarayda yaşadığı dönemde haliyle halktan kopuk olması ve aristokrat bir aileden gelmesinin, onun saray şairi olmasına, dolayısıyla devlete bağlılık anlayışı içinde olmasına neden olduğunu görüyoruz. Bu dönemde ortaya koyduğu eserlerinde genellikle hıdive ve hilafete yönelik övgü dolu ifadelerle rastlanılmaktadır. Saray sonrası ise, sürgünden döndükten sonraki zamandır. Bu dönemde İngiliz işgalinin de etkisiyle Mısır halkının tepkisini haklı bulmakta ve Osmanlı hilafetinden kopan hıdive artık bağlı kalmamaktadır. Bunun sonucunda da halkın bağımsızlık arayışlarına, ortaya koyduğu eserleriyle destek vermiş artık saray şairliği ile hiçbir şekilde ilgisi kalmamış ve kendisini halkın hizmetine vermiştir.

2.1. Ahmet Şevki ve Tarih

Ahmet Şevki, Kazım Ürün'ün de ifade ettiği gibi, şiirin kaynağının “tarih” olduğunu savunur.²³ Hatta tarihi unsurlardan o kadar etkilenmiştir ki, kendisi için “Mısır'ın ölümsüz geçmişinin abidelerinden esin ve umut alan bir Mısır ulusçuluğunun sözcüsü” şeklinde bahseden kaynaklar bile olmuştur.²⁴

Tarihe olan bağlılığı, eserlerini oluştururken Abbasi devrinin şairlerinden etkilenmesine sebep olmuştur. Bu nedenle de şiirlerinde raks ve şarapla ilgili birçok tasvir görülür. Ayrıca Avrupa şairlerinin tarihi şiirlerinden ilham almış ve geniş bir şekilde istifade etmiştir. Nitekim onun “Kıbaru'l-Havadis fi Vadi'n-Nil” isimli kasidesi bu alandaki çalışmalarından biridir.²⁵

2.2. Ahmet Şevki ve Hilafet

Ahmet Şevki, eserlerinde Osmanlı'ya olan ilgisini ve sevgisini açıkça ifade etmekte, özellikle II. Abdülhamit'ten sıkça övgü ile bahsetmektedir. Bunun en büyük nedenlerinden biri de şüphesiz Osmanlı'nın hilafetin sahibi olmasıdır. Özellikle II. Abdülhamit'ten bahsetmesinin sebebi ise bu dönemde uygulanan İttihad-ı İslam politikası olsa gerektir.

Ahmet Şevki'nin yaşadığı dönemde bir kısım Mısırlı entelektüeller İngilizleri destekleyip Osmanlıları şiddetle eleştiriyor, bazıları ise hilafetin Osmanlılar tarafından temsil edilmesi dolayısıyla Türklerin velayetini kabul ediyordu. Mustafa Kamil'in önderlik yaptığı bir diğer grup ise Mısır'ın tam bağımsızlığını istiyor ve bu uğurda mücadele ediyordu.

Osmanlıların velayetini kabul edip bunu son derece savunanlardan biri de Ahmet Şevki'dir. Ahmet Şevki'nin siyasi ve sosyal olaylar karşısında Osmanlı sultanlarının en çok tartışılan şahsiyeti II. Abdülhamit'e dolayısıyla Osmanlılara bu denli yakın ilgi göstermesinin

²³ A. Kazım Ürün, “Mehmet Akif ve Ahmet Şevki”, *Konya'da Düşünce ve Sanat*, Konya 2003, 492.

²⁴ Albert Hourani, *Araplarda Ulusçuluk Kültürü*, <http://www.atakdergisi.org/atak56/araplardaulusculuk.htm>.

²⁵ Savran, *a.g. e.*, s. 176.

nedenleri arasında herhalde hilafetin Osmanlılarda olması ve Osmanlıların güçlü olması halinde İngilizlerin Mısır'dan gideceği kanaatini taşıyor olmasıdır. Ayrıca Ahmet Şevki'yi daha çok Sultan II. Abdülhamit hakkında birçok kaside yazmaya sevk eden etken belki de birçok Arap yazarının söylemekten kaçındığı Osmanlı'nın Arap ülkelerini, dolayısıyla İslam ülkelerini bir bütün olarak korumaya çalışması, yıllar boyu Arap kültürünü muhafaza etmesi ve İslamiyet'in hızla yayılmasını sağlaması olduğunu söyleyebiliriz. Yazıcı'nın da belirttiği gibi, Ahmet Şevki gibi aydın bir şairin Osmanlı'nın zayıflaması ya da zayıflatılması halinde Avrupa ülkelerinin yıllar boyu güçlü bir Osmanlı nedeniyle giremedikleri birçok Arap ülkesine kolayca yerleşeceklerinin bilincinde olmaması mümkün değildi.²⁶

Pek çok aydın tarafından zalim, zorba, despot ve dar görüşlü bir insan olarak vasıflandırılmış olan²⁷ bir Osmanlı padişahının Ahmet Şevki tarafından övülmesine bazıları tahammül edememiştir. Oysa Ahmet Şevki de onlar kadar Osmanlı'yı tanımaktadır. Ahmet Şevki, bir taraftan Osmanlı hayranıdır diye eleştirilmiş, bir taraftan da hakkında "Araplar, Ahmet Şevki'nin şiir ve edebiyat dünyasında bıraktığı boşluğu hissetmiş ve hala da yeri doldurulamamıştır. Bir daha Araplara onun gibi bir şairin gelmesi mümkün değildir. Zaman ve tarih onun döneminde eşsiz olduğuna karar vermiştir ve ebediyete kadar da eşsiz kalacaktır" şeklinde methiyeler yazılmıştır.²⁸

Mısır'daki şairler içerisinde şiirlerinde Osmanlı Devleti'ni en çok konu edinen şair Ahmet Şevki'dir. Siyasi içerikli olan şiirlerinin hemen hemen tamamında Osmanlı Devleti'ni olumlu yönleriyle görmüştür. Onun bu tutumunun en önemli sebebi hilafetten yana Müslüman kimliğinin çok baskın oluşudur. Ayrıca mensubu olmakla övündüğü İslam dini de hilafete bağlılığını etkileyen sebeplerden biridir. Zira hilafeti övmesinin sebebi hilafetin o dönemde dinin sembolü olmasıdır.

Şevki'nin Osmanlı Devleti ile ilgili ilk şiiri, Osmanlı-Rus savaşı ile ilgili olanıdır. 1877 yılında sayıca az, zayıf ve hazırlıksız olan Osmanlı ordusu, Gazi Osman Paşa'nın komutasında, Ruslara karşı galip geldi ve onları geri çekilmeye zorladı. Ancak çok güçlü olan Rus ordusu saldırınca Osmanlı ordusu geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu savaşta üstün başarılar gösteren Gazi Osman Paşa hakkında Şevki, otuz iki beyitten oluşan bir kaside söylemiştir. "Osman Başa el-Gazi" adındaki bu kasidede onun için övgü dolu sözler söyler.

Avrupa kıtasının Osmanlı yönetimindeki ülkeleri, kendi dinlerini rahatça yaşamalarına rağmen 1896 yılında, dini kışkırtmalar sonucunda bağımsızlık girişimlerine başladılar. 1897 yılında Girit'te bir kısım isyancılar, Yunanlıların kışkırtmasıyla Osmanlı'dan ayrılıp

²⁶ Yazıcı, Hüseyin, a. g. m., 184.

²⁷ Örneğin, *Kahire Üniv. Edebiyat Fakültesi Dergisi*'nin 1924 yılında yayınlanan bir sayısında Abbas Hasan, "el-Mütenebbi ve Şevki" isimli makalesinde II. Abdülhamit hakkında bu düşüncelerini ortaya koyar, bkz., *Kahire Ü. Edb. Fak. Dergisi*, I. Dipnot, Kahire, 1924, 44.

²⁸ Hüseyin YAZICI, a.g. m., s.184-185.

Yunanistan'a geçtiklerini açıkladılar. Yunan kuvvetleri ile Osmanlı ordusu arasında 1897 Nisan'ında Tesalya'da şiddetli bir savaş oldu. Savaşta Türk ordusu, Ahmet Şevki'nin yanı sıra birçok Müslüman'ın yüreğine su serpecek bir galibiyet elde etti. Çünkü o günlerde Mısır kamuoyunda İngilizlerce oluşturulmuş Osmanlı Devleti'nin parçalanıp yıkılmakta olduğu fikri yaygındı. Bu zaferden sonra halk, Osmanlı Devleti'ne tekrar güvenmeye başladı.

Şevki, bahsedilen savaşla ilgili 259 beyitlik "Sada'l-Harb (Savaşın Yankısı)" adlı destansı kasidesinde başta ordu komutanı Edhem Bey olmak üzere askerlerin kahramanlıklarını överken düşman ordularını küçümser ve gemilerini, yüzen kazlara benzetir. Daha sonraları "Edhem Paşa" adında bağımsız bir kasidede, ünlü komutanı üstün vasıflarla över. Sonraki yıllarda kaleme aldığı "Tahiyyeten li't-Türk (Türlere Selam)" adlı kasidede 1897 Türk-Yunan savaşından bahseder. Burada, meşrutiyetin ilanı öncesi, ülkedeki mevcut huzursuzluğa değinen şair, Osmanlıları uyanık olmaya çağırır. Ayrıca II. Abdülhamit ve Türk askerlerini överken Yunanlıların kurdukları düşleri alaya almakta, Yunan ve Avrupa basınının önceleri yaydıkları yalan haberleri, sonra da kapıldıkları hayal kırıklığını alaycı bir üslupla dile getirmektedir.²⁹

2.3. Ahmet Şevki'nin II. Abdülhamit'e Olan Sevgisi

Ahmet Şevki, hilafete bağlı bir milliyetçilik anlayışını benimseyen bir Osmanlı milliyetçisidir. O, Mısır'ın İngiliz işgalinden kurtuluşunun tek çaresi olarak Osmanlı'ya bağlı kalmayı ve bu uğurda Mısırlıların görüş birliği içerisinde olmasını istemekte ve bunun için çalışmaktadır. Özellikle II. Abdülhamit'e olan sevgisi ve bağlılığını şöyle ifade etmektedir:

"Sen adalet ve takva bakımından Ömer gibisin.

Umutsuzlar ve kimsesizler sevindirilinceye kadar hilafet tacını kabul etmedin."

Şevki'nin, hilafete ve II. Abdülhamit'e olan bağlılığı, II. Abdülhamit'in uyguladığı İttihad-ı İslam politikasına destek vermesine de sebep olmuştur. Sultan II. Abdülhamit, Ahmet Şevki'ye göre, Müslümanları bir arada tutan, onların dağılmalarını ve parçalanmalarını önleyen bir kişidir. Bu düşüncesini şu şekilde ölümsüzleştirmiştir

"Sen olmasaydın, Müslümanların saltanatı yok olurdu

Sen olmasaydın, Müslümanların birliği dağılırdı."

Şevki'nin hilafete bağlılığı ve panislamist düşünceleri, o günün şartlarında Mısır'ın kurtuluşu için en önemli çare idi. Kendisi gibi düşünen Mustafa Kamil ve grubu da o yıllarda Mısır'da hilafete bağlılığı ve panislamizmi savunuyordu. Amaç aynı idi: Mısır'ın bağımsızlığı.

²⁹ A. Kazım Ürün, "Ahmet Şevki'nin Şiirlerinde Osmanlı Devleti", 700. Kuruluş Yıldönümünde Osmanlı Devleti Uluslararası Kongresi Bildiri Kitabı, Selçuk Üniversitesi, Konya 7-9 Nisan 1999, 641.

Kamil'e göre, Müslümanlar Sultan'ın etrafında toplanmalıydı. Bu Mısır için önemliydi, çünkü sultan hükümler olduğu sürece büyük güçler Mısır'a her istediklerini yapamazlardı. İngiltere'nin Mısır'ı işgal edebilmesinin tek sebebi hıdiv ile sultanın arasının açık olmasıydı. Mısır'ın bağımsız olabilmesi için Osmanlı'nın bağımsızlığının devamı ve güçlü olması gerekirdi. Bunun için Osmanlı'ya gerekli tüm desteklerin Mısırlılar tarafından verilmesi gerekiyordu. Sonuçta, Kamil ve grubu uluslar arası olaylarda Türkiye'yi desteklediler. Fakat bu onların Mısır'ın tekrar Osmanlı hâkimiyeti altına girmesini istedikleri anlamına gelmiyordu. Çünkü Kamil ve ekibine göre, Mısır kendi kendini yönetebilecek güçteydi ve bağımsız olmalıydı. İngilizlerden sonra Osmanlı'nın bir eyaleti olmak köleleşmenin devamı veya el değiştirmesi anlamına gelir. Dolayısıyla asıl amaç Mısır'ın tam bağımsızlığa kavuşmasıdır.³⁰

Bir başka kaynağa göre ise Mustafa Kamil milliyetçiliğinin odak noktası İslam veya ümmet değildi. Yeni bir yurtseverliği teşvik ediyordu ve ülke sevgisinin romantize edilmesi ile Mısır toprağına mistik bir bağ öngörmekteydi. Yapmış olduğu bir konuşmadan milliyetçiliğinin temel dinamiği rahatlıkla anlaşılıyordu:

"Anavatan, ya anavatan: Sevgim ve kalbimsin. Hayatım ve varoluşumsun. Kanım ve ruhumun".³¹ Ahmet Şevki açısından bu hareket, başlangıçta destek görmüş olmasına rağmen, Osmanlı hilafetine bağlılık çizgisinden sapması ile anlamını yitirmiş olmalıdır. Zira, Şevki her defasında hilafetin Osmanlıda kalması gereği ve hilafete bağlı bir milliyetçiliği dile getirmektedir.

Ahmet Şevki'nin Osmanlı'ya olan hayranlığının ardında Yazıcının da belirttiği gibi, Osmanlı'nın İslam âlemi için vermiş olduğu mücadelenin de payı vardır. Ahmet Şevki özellikle II. Abdülhamit'in tahta çıkışını 1898'de hilafet bayramı nedeniyle kutlamış ve bu sevgisini 76 beyitlik bir kaside ile ifade etmiştir.

Ve yine 1903 yılında hilafet bayramı dolayısıyla Sultan II. Abdülhamit'e hitaben:

"Hilafet için yaşa! Sen onu hak ettin ve hakkını da veriyorsun

Hem şehirliler hem de bedeviler arasında güvenliği sağlıyor, ülkeyi koruyorsun".

Bir başka beyitinde Şevki, II. Abdülhamit'e olan sevgisini şu şekilde ifade etmekte:

"Ey Abdülhamit! Devam et, senin halife ve önder olduğun dönem yüceldi.

Senin gösterdiğin yüceliği hiçbir kavim görmedi, görmeyecektir de..."

Yine birçok Arap aydını, II. Abdülhamit devrini karanlık ve korkulu bir şekilde tasvir ederken, ayrıca hemen hemen bütün dünyanın Türklere düşmanlık beslediği bir zaman içinde o, onu yeterince övemediği için özür dilemekte ve Osmanlı'ya sahip çıkmaktadır:

³⁰ Albert Hourani, *a. g. e.* , 226.

³¹ Çağatay Okutan, "Arap Milliyetçiliği", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56-2, 2001, 164.

“Ey Allah’ın halifesi, eğer seni yeterince övememişsem, zat-ı âliniz lütfen özrümü kabul buyursunlar”

1905 yılında Ermeniler tarafından düzenlenen II. Abdülhamit’e yönelik suikast girişimi sonucunda 26 kişi ölmüş ve 52 kişi yaralanmıştır. Şevki’ye göre II. Abdülhamit’in bu suikasttan kurtulması, din için, kitap için, Müslümanlar için bir kurtuluş olmuştur.

“Geçmiş olsun ey Müminlerin emiri, senin kurtuluşun yüce din için de bir kurtuluş olmuştur,

Hz. Peygamber’e, Kur’an’a ve Müslümanlara da geçmiş olsun. Senin kalışın Müslümanların da kalışıdır ve onlar için hayattır”.

Ahmet Şevki, II. Abdülhamit’in 1909 yılında tahttan indirilişine çok üzülmüştür ve konu ile ilgili olarak 80 beyitlik kaside ile duygularını dile getirmiştir.

Osmanlı’nın savaşlarında birçok Arap yazarın aksine Osmanlı’nın yanında yer alan Ahmet Şevki, bununla ilgili duygu ve düşüncelerini kasidelerle dile getirmiştir. Örneğin, 1897 Türk-Yunan harbi için 260 beyitlik “Sada’l-Harb” isimli kasideyi yazmıştır.

“Kılıcınla hak yükselir ve her zaman galip gelir. Ne zaman savaşsan Allah’ın dini üstün gelir.

Halk arasında saltanatın alameti kılıçtır. Saltanat ancak zaferi elde edenlerindir.”

Bir Osmanlı aşığı olan Şevki, Türkiye’nin 1922 yılında Yunanistan’ı yenmesi üzerine yazdığı kasidesinde, Türkler için Osman oğulları ifadesini kullanarak Osmanlı mirasına da sahip çıkar.

“Ey Osman oğulları, biz sizin büyük fetihlerinizi takdir ettik ve teşekkür ettik

Allah’tan sizin için yardım istedik. Ve emelimize ulaştık. Şüphesiz Allah, en iyi yardım edicidir.”

Aynı dönemlerde Türk ordusunun gösterdiği başarılar hakkında övgü ile bahsediyor, Türk insanının savaşlardaki başarısının Araplara da nasip olmasını diliyor. Bu münasebetle, 88 beyitlik bir kaside yazarak, Türk ordusuna ve Mustafa Kemal’e, gösterdiği mücadeleden dolayı hayranlığını belirtiyor ve övgüler yağdırıyor. Bu sevginin ve övgünün kaynağı yine Osmanlı’ya olan aşkıdır.

Devrinde meydana gelen bütün olaylar karşısında Türklerden taraf olmayı son derece açık yüreklilikle savunan Şevki, 1924 yılında hilafetin kaldırılmasına çok üzülmüş ve bu nedenle de önce 45 beyitlik bir kaside yazmış, sonra da 1926 yılında 63 beyitlik bir kaside daha kaleme almıştır:

“Minareler ve minberler, senin için bağırıp çağırdı

Memleketler ve her taraf senin için ağladı”

Ahmet Şevki, zaman zaman İstanbul'a seyahat etmiş ve bu münasebetle Osmanlı'ya duyduğu sevgiyi, hayranlığı bazı mekân tasvirlerine de aksettirmiştir. 1899 yılında Ayasofya ile ilgili 35 beyitlik kaside kaleme almıştır.

Yine, boğazı, Göksu'yu tasviri, ifadeye çalıştığı Osmanlı hayranlığının bir devamıdır.

1908'de Osmanlı'nın II. Meşrutiyet'i ilan etmesine ilgisiz kalmıyor ve 52 beyit kaleme alıyor.³²

Sonuç olarak Ahmet Şevki, Osmanlı Devleti içinde uygulamaları dolayısıyla en çok tartışılan bir şahsiyeti övmüştür. Bu durumun sebebi, hilafete ve Osmanlı'ya duyduğu hayranlıktan dolayıdır.

2.4. Ahmet Şevki ve Milliyetçilik

On XIX. yüzyılda yükselen değer haline gelen milliyetçilik hareketi Arapları da etkilemiştir. Ancak Arap dünyasında milliyetçilik hareketi yeni bir anlam kazanmıştır. Mahir Hasan Fehmi'ye göre bu asırda Arap dünyasında milliyetçilik, din olgusuyla karışmıştır. Şüphesiz ki Milliyetçiliğin temelinde “ulus” düşüncesi hâkim bir fikir olarak yer edinmiştir. Müslüman olan Araplar -özellikle Mısır-, İslam dini ırklar arasında ayırım yapmadığından Türklerin saltanatını kabul etmiştir. Irkların sayısı ne kadar çok olursa olsun, din bu ırkları birleştiren en önemli unsurdur.³³ Arap dünyasındaki milliyetçilik hareketleri, özellikle bu dönemde artan işgaller karşısında dik durma ve özgürlük mücadelesinde bir araç olması için ortaya çıkmıştır. Ancak daha sonra bağımsızlık ve Arapların kendi kendilerini yönetmesi gereği, dolayısıyla Osmanlı ya da bir başka devletin hâkimiyetinde kalmama düşüncesini uyandıran bir fikir hareketi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hal böyle olunca, Arap ulusunu temel alan “Arap Milliyetçiliği”, “Mısır Milliyetçiliği”, “Hilafete Bağlı Mısır Milliyetçiliği” gibi kavramlar da ortaya çıkmıştır.

Bu dönemde Mısır'da bu durum açıkça görülür. İngiliz işgali neticesinde Urabi'yi ayaklandıran düşünce ne müstakil bir dini duygu; ne de yalın bir milliyetçilik düşüncesidir. Mahir Hasan Fehmi'ye göre bu düşünce “Dini Milliyetçilik” düşüncesi idi.³⁴ Hatta Urabi olayının ardından Mısır'da kendine geniş bir yer bulan milliyetçilik hareketi gerek halk arasında gerekse fikir ve edebiyat dünyasında etkisini o derece hissettirmiştir ki, Osmanlı saltanatının Mısır'dan kalkmasını isteyen işgalci İngiltere, Mısır Milliyetçiliğinin Osmanlı hâkimiyetinden daha tehlikeli olduğunu düşünmeye başlamıştı. Kromer'in, İslami harekete karşı milliyetçiliğin güçlendiğini itiraf etmesi bunun açık bir delilidir.³⁵

³² Yazıcı, a. g. m., s. 188–192.

³³ Mahir Hasan Fehmi, “Şevki-Şi'ru'l İslami”, *Mektebetü'd Dirasat'il Edebiye*, Dar'ül Maarif Yay. , Mısır 1953,45.

³⁴ Mahir Hasan Fehmi, a. g. m., s. 45.

³⁵ Mahir Hasan Fehmi, a. g. m. , s. 49.

Ahmet Şevki'nin "Mısır Milliyetçiliği" ni kabul etmesi zordu. Çünkü o, hem Türk asıllı, hem de Hıdiv kültürü ile yetişmiş bir entelektüeldi. Bundan dolayı Mısır Milliyetçiliği tek başına bir şey ifade etmiyordu. Şevki'nin milliyetçilik anlayışı Osmanlı Hilafetine bağlı milliyetçilik anlayışı idi. O, hilafetin ve hâkimiyetin Osmanlı'da kalmasını istiyor, fakat Mısır'ın işgalci güçlerden kurtulması gerektiğine de inanıyordu.

Ahmet Şevki ile Hafız'ı karşılaştıran Mahir Hasan Fehmi, Hafız'ın Osmanlı Hilafetine bağlı olmayan "Mısır Milliyetçisi" bir şair olduğunu; Şevki'nin ise dini bir milliyetçilik anlayışına sahip olduğunu belirtir.³⁶ Şevki'ye göre Osmanlı Hilafeti, aynı zamanda İslam dininin yeryüzündeki hamisidir. Bu konuda Şevki'nin bakış açısı geniştir. Onun bakış açısı tüm İslam âlemini ve Mısır'ı kapsamaktadır. Mısır'ı diğer İslam ülkelerinden ayırmıyor, ancak diğerlerinden daha çok gelişmesini istiyordu.³⁷ Bundan dolayı Şevki'nin Mısır'a olan milli bağına din, hilafet kanalıyla etkili olmuştur.

2.5. Ahmet Şevki'nin Şiirlerinde Osmanlı ve Türkler

Necati Avcı yapmış olduğu çalışmasında Divanda geçen Şevki'nin Osmanlı ve Türklerle ilgili kasidelerini derlemiştir.³⁸ Ancak, Avcı'nın bu makalesinde, kasideler hakkında yüzeysel bilgiler verilmiştir. Biz, çalışmamızda özellikle bazı kasideler ile ilgili genişçe bilgi vermeye çalışacağız.

Savaşın Yankısı: 260 beyittir. Bu şiir 1897'deki Osmanlı- Yunan savaşını anlatmaktadır. Şevki, bu uzun şiirde; Osmanlıların, Müslümanların halifesi, tahtlarının mübarek, ordularının büyük, askerlerinin cesur olduğundan; Ege Denizi'ndeki durum, Osmanlı deniz kıyılarının sağlam, Osmanlı kadınlarının birer savaşçı olması, boğazın durumu, Yunan komutanın hezimetini, iki ordunun karşılaşması, Yunanlıların rüyası, Osmanlı halifesinin bağışlayıcı karakterde olduğundan bahsetmektedir.³⁹

Ahmet Şevki, bu şiirde ayrıca II. Abdülhamit'e hitaben, Yunanlıları korkutup boyun eğdirdiğinden ve bunun sonucunda düşmanların hilafete yenik düştüğünden de bahsetmektedir:

"Ey mü'minlerin emiri! Onları korkuttun ve boyun eğdirdin,

Kılıcının yükselmesiyle gerçek bir sabah doğdu.

Düşman senin hilafetine saygı duydu

Çünkü onlar hilafete yenik düştü".⁴⁰

³⁶Mahir Hasan Fehmi, *a. g. e.*, s. 57.

³⁷ Mahir Hasan Fehmi, *a. g. e.*, s. 59.

³⁸ Necati Avcı, "Kitap Tanıtma: Divan eş-Şevkiyat", *Erciyes Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 7, 1996, 516-518.

³⁹ Necati Avcı, *a. g. m.*, 516.

⁴⁰ Şevki, *Şevkiyyat*, 1, 86.

Türklerin Savaş ve Siyasetteki Zaferleri: 88 beyittir. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, Yunanlılara karşı hem savaşta hem de siyasette üstün geldiğinden bahsedilmekte; ayrıca Atatürk'ü, Arapların dahi komutanı Halit b. Velid'e benzetmektedir:

“Allahu Ekber bu fetihde ne harikalar yazılmıştır

Ey Türklerin Halidi yenile Arapların Halidini

Hak yolunda çizdiğin yolların hepsi cömertliktir

*Bu yolda dökülen kanlardan sen daha cömertsin”.*⁴¹

Ahmet Şevki'nin bu şiiri, Abbas el-Akkad tarafından eleştiriye de maruz kalmıştır. Buna göre; Mustafa Kemal'in Halit b. Velid'e benzetilmesi, Mustafa Kemal'e hakaret olarak algılanmıştır. Bu eleştiride, kendisinden kat kat güçlü olan bir düşman karşısında büyük bir zafer kazanan bir kumandanın, sadece kılıç ve oklardan oluşan bir orduyu yöneten Halit b. Velid'e benzetilmesinin yanlış olduğu vurgulanmaktadır.⁴²

Kurtuluş: 52 beyittir. Sultan II. Abdülhamit'in 1905'teki suikasttan kurtuluşu münasebetiyle şairin, sultanı tebrik ve geçmiş olsun şiiridir.⁴³

“Bomba Hadisesi” şeklinde tarihe geçen bu olay, Ermeni komitecilerinin işidir. Öztuna'ya göre, komiteciler, hareketin planı ve tatbikinde, uluslar arası anarşistlerden faydalanmışlardır. Bu sırada, Osmanlı Devleti'nin birkaç yıl önce yendiği Yunanistan, dolayısıyla Rum azınlık, II. Abdülhamit'e karşı nefret içindeydi. Sebebi ise, Doğu Anadolu'da bir Ermenistan devleti kurmaması idi. Öte yandan Dünya Siyonist Teşkilatı on milyon altın rüşvet teklif ettiği halde, Filistin'e bir miktar Yahudi'nin göç etmesi iznini alamayınca Yahudiler de II. Abdülhamit'in düşürülmesinden yana idi.⁴⁴

Ermeni komiteciler, şumullü bir plan hazırlayıp Belçikalı meşhur anarşist Jorris ile anlaşmışlardı. Jorris İstanbul'a geldi, ayrıntılı bir plan yaptı ve özel olarak yaptırılan bir arabaya 80 kiloluk patlayıcı yerleştirdi. Araba, selamlık törenine götürüldü. Padişah, Yıldız Camiinde iken arabayı terk edip çekildiler. Bomba, II. Abdülhamit cami ile saltanat arabası arasındaki yolu yürürken patlayacak ve hükümdarı öldürecekti. Ancak, şeyhülislam Cami çıkışında padişahın yolunu keserek, kendisiyle bir konuyu görüştü. Plan dışı olan bu gecikme, II. Abdülhamit'in hayatını kurtardı. Bomba, padişah arabaya varmadan patladı.⁴⁵

Tevfik Fikret'in “ Bir Lahza-i Taahhur”⁴⁶ isimli şiiri bu vesileyle yazılmıştır. Tevfik Fikret bu şiirinde II. Abdülhamit ölmediği için ne kadar üzüntülü olduğunu şu şekilde belirtir:

⁴¹ Şevki, a. g. e. , 103.

⁴² Abbas Hasan, *el-Mütenebbi ve Şevki*, 163.

⁴³ Necati Avcı, a. g. m. , 517.

⁴⁴ Öztuna, a. g. e. , 100 .

⁴⁵ Öztuna, a. g. e. , 101.

⁴⁶ Tevfik Fikret, *Rubab-ı Şikeste*, Erzurum, 2009, 187.

“Ey şanlı avcı, damını beyhude kurmadın;

Attın... Fakat ne yazık ki, yazıklar olsun ki vurmadin!”.⁴⁷

Çok ilginçtir ki, İstanbul’da yaşayan bir Türk şair padişahın suikasttan kurtulmasını üzüntüyle karşılarken, 21 Temmuz 1905 tarihinde gerçekleşen bu bombalı suikast girişimi Mısır’da yaşayan Türk asıllı şair Ahmet Şevki’yi son derece etkilemiş ve padişahın sağ salim kurtuluşu onu sevindirmiştir. Şevki, bu sevincini şu şekilde belirtmiştir:

“Kutlarım seni Emirul mü’minin, senin kurtuluşun dinin kurtuluşudur

Kutlarım, Muhammet için, Kur’an ve Ümmet için hayatın devam etsin”.⁴⁸

İslam Hilafeti: 45 beyittir. Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından, 1923’te savaş ve siyasette kazanılan zaferin ardından hilafetin kaldırılışı münasebetiyle üzünlüğünü ifade eden bir şiiridir.⁴⁹

“Düğün şarkıları ağıtlara dönüştü, Düğünlerin ilanı gibi ölüm haberi duyurdun

Zıfaf gecesinde kefen giydirdin, Sabahların aydınlığında defnettin

Gülenlerin yüzünde ah ü vahların yayıldı, Her yerde coşku ile bağırانlar sustu

Minberler ve müezzinler sana feryat etti, Ağıt yakanlar ve memleketler sana ağladı

Hindli beddua etti, Mısırlı hazin oldu, Ben sana ağladım, gözyaşlarım kan oldu”.⁵⁰

Osmanlı İnkılâbı ve Sultan Abdülhamit’in Düşüşü: 80 beyittir. Sultan II. Abdülhamit’in, bazılarının adlarını zikrettiği kumandan ve paşalar tarafından azledilmesinden ve yıldız sarayında hapsedilmesinden bahsetmektedir.⁵¹

“Sarayların sarayı Yıldız’a sor, Ay misali güzellerden haberi var mı?

Onlara cevap vermiş olsaydı, Seller gibi gözyaşı akardı

Huvarnakla Sedir’in derdine yanmayan, Yıldız’a dert yanıp ağlardı

Sahipsiz saraylar görürsün, Zira asıl sahibi gitti

Felek mutluluğu tersine döndürdü, Bu uğursuzluk idarecilerin eli ile dir”.⁵²

Furuk’a Veda: 17 beyittir. Şairin Furuk’tan kastettiği İstanbul şehridir. İstanbul’da bir müddet II. Abdülhamit’in misafiri olduktan sonra, şehirden ayrılışını dile getiriyor. Şevki, bu şiirde İstanbul’u dünyanın cenneti olarak tanımlamaktadır.

⁴⁷ Tefik Fikret, *a. g. e.* , 187.

⁴⁸ Şevki, *a. g. e.* , 138.

⁴⁹ Avcı, *a. g. m.*, 516.

⁵⁰ Şevki, *a. g. e.* , 152.

⁵¹ Avcı, *a. g. m.*, 516.

⁵² Şevki, *a. g. e.* , 167.

*“Yolculuğa katlandı ama güçsüz kaldı, elveda ey dünya cenneti elveda”.*⁵³

Şevki, İstanbul’da bir süre gezdikten sonra buraya hayran kaldığını ve yaşadığı güzel günleri asla unutamayacağını belirtirken, burada gecelerin bir düş gibi güzel ve hızlı geçtiğini anlatmaktadır. Ayrılığın ne kadar zor olduğunu vurgularken şehirlerin de yüreğinin olmasını temenni etmekte, böylece bu zorluğu anlayabileceğini belirtmektedir.

Ayrıca Şevki, İstanbul’un nerede olduğunu bilmesi halinde, camilerinin minarelerinde ve kiliselerin çanlarında kendisine duyduğu aşkı haykıracağını mükemmel bir şekilde ifade etmektedir:

“Belki günler bizi tekrar bir araya getirir, kavuşmayı yine görürüm

Keşke şehirlerin de bir kalbi olsaydı, insan kalbi gibi yansaydı

Keşke bendeki hüziün İstanbul’da da olsaydı, ayrılığın ne yaptığını görseydi

Nerede olduğumu bilmiş olsa, minareleri ve kaleleri ses verirdi

Yüreğe sordum o güzel geceleri, bilir mi o gecelerin saat gibi geçtiğini?

*Yürek dedi ki: Çabuk bak bana, nabzım gibi o geceler çabuk geçti.”*⁵⁴

Şiirin devamında Ahmet Şevki, İstanbul şehrini İslam dini ile Hıristiyanlığın buluştuğu ortak bir mekân olarak görmektedir:

“Muhammed’in evi, İsa’nın mirası mı, ikisinin arasında seni bölmeye razıdır

Kınadı mı içinizde kimse bağnazlığı, cehalet yüzünden anlaşmazlığı görmedim.

Yüce Allah sende iki mescidini korudu, onları korumak için seni seçti

*Muazzam Kâbe’ye bir rükün oldun, Mescid-i Aksa için seni denge seçti”.*⁵⁵

Ankara’nın Başkent Oluşu ve İstanbul’un Azli: 66 beyittir. Şairin, İstanbul yerine Ankara’nın başkent olarak ilan edilmesi üzerine yazdığı bir şiiirdir. Ahmet Şevki, bu şiiirinde Ankara’nın başkent oluşunu adeta İstanbul’un hakkının gasp edilmesi olarak değerlendirmektedir.⁵⁶

Hacıların Feryadı: 39 beyittir. Hacıların, 14. 4. 1904’te Mekke’de Şerif Hüseyin’in kendilerine yaptığı eziyetten, Sultan II. Abdülhamit’e ilettikleri şikâyeti ifade eden bir şiiir.

“Hicaz feryat etti, Kâbe feryat etti, Milletler Mekke’de rabbinden yardım istedi

Zararın kokusu uyandı ve Kâbe’ye dokundu, Ey Allah’ın halifesi sen hükmedenlerin efendisisin

⁵³ Şevki, a. g. e. , 200.

⁵⁴ Şevki, a. g. e. , 200.

⁵⁵ Şevki, a. g. e. , 200.

⁵⁶ Şevki, a. g. e. , 212.

Hacılar seni çağırıyor, Şerif dünyanın en üstünü müdür?

Allah'ın zayıf kulları buradadır, Sen intikam almasan da, Allah intikam alıcıdır".⁵⁷

Karşılama: 33 beyittir. Osmanlı Devleti'nin iki pilotunu uçakları ile Kahire'ye gönderdiği sırada, uçakların düşmesi sonucu şehit olmaları, devletin onların yerine iki ayrı pilotu göndermesi ve bunların salimen Kahire'ye varmaları üzerine söylenen bir şiir. Şair, bu iki kahraman ve gözü pek pilotların uçaklarını, Hz. Süleyman'ın uçan halısına benzetiyor.⁵⁸

Türklerle Selam: 19 beyittir. Şevki, bu şiirde Türklerin hiç uyumayan bir millet olduğunu, üzerlerinde yorgunluk belirtisi varsa bu yorgunluğun ancak savaş yorgunluğu olabileceğini belirterek Türklerin savaşçı yönünü övmektedir. Türk gençliğine seslenir ve onların geçmişte olduğu gibi gelecekte de dünya ve Müslümanların koruyucusu ve halifesi olacaklarını ifade eder.

"Gençlik uyanıyor, zaman uyanıyor, siz hiç uyumadınız mı ey milletlerin en şerefli?"

Yataklardaki aslanların tembelliği, sanırım savaşın yorgunluğundandır

Siz, düşmana bıkmadan karşı çıktınız ve fethettiniz, bu fetih komşu devletlerin saldırılarını engelledi,

Kurtlara kuzu olmadınız, bu halinizle bizlere şeref verdiniz.

Ey Türk genci! Siz ki Allah'ın sadık hizmetçilerisiniz, Allah sizi korusun,

Sen dün de İslam'ın koruyucusu idin; bugün de aynı şeref sendedir".⁵⁹

Osmanlı Donanması: 47 beyittir. Ahmet Şevki bu şiirinde, İstanbul'da iken Osmanlı devletinin Almanya'dan, donanması için satın aldığı iki muhribi görünce gururlanır, tüm Müslümanlara, bu devlete sahip çıkmalarını tavsiye eder.⁶⁰

Yeni Endülüs: 105 beyittir. Osmanlı devletinin Makedonya'daki büyük şehirlerinden biri olan ve topraklarında birçok Osmanlı sultanının mezarı bulunan Edirne'nin 1912'de Bulgarların eline geçtiğini anlatan bir şiirdir. Yani Endülüs şehrinden kastettiği Edirne şehridir. Şevki, bu şiire başlarken Endülüs'e (Edirne'ye) selam eder:

"Ey Endülüs sana selam olsun, İslam ve Hilafet sana geldi

Gökyüzünden sana sevinç indi, dünyayı kaplayan karanlık senden gizli kaldı

Bu sevincin yüceliği dolunay gibi seni kuşattı".

⁵⁷ Şevki, a. g. e. , 258.

⁵⁸ Avcı, a. g. m. , 517.

⁵⁹ Şevki, a. g. e. , 271.

⁶⁰ Avcı, a. g. m. , 517.

Şiirin devam eden bölümünde ise Şevki, iki yaradan bahseder. Bu iki yaradan biri, Edirne'nin diğeri de Endülüs'ün Müslümanlar'ın elinden alınmasıdır. İşte bu iki şehrin ortak yönü Şevki'ye göre Türklerle Araplar'ın ortak kaderi gibidir:

*“Sizi hasta eden iki güçlü yaraya rağmen boynunuz eğilmedi
Ancak kalemin defni ve kılıcın kaybı Müslümanlara isabet etti”⁶¹*

Burada kalemden kasıt Endülüs'ün ilim şehri olması; kılıçtan kasıt ise Edirne'nin serhat şehri olmasıdır. Ahmet Şevki bu şiirinde hilafetin Arap ve Türk halklarını kuşatması gereğinden bahsetmektedir. Çünkü Şevki'ye göre Arap halkı ile Türk halkının tarihte ortak yönleri bulunmaktadır.

Emir'ul-mü'minin: 60 beyittir. Şairin, İstanbul'a gittiği bir sırada kendisine, burada kaldığı sürece halifenin misafiri olacağı bildirilince, yazdığı bir şiiridir.⁶² Şevki, bu şiirde II. Abdülhamit'ten bahsederken “Osman” ismini kullanmaktadır. II. Abdülhamit'in misafiri olmayı kendisi için bir şeref ve neşe kaynağı olarak kabul etmektedir. Bu sevincini şu şekilde belirtmektedir:

*“Zamanın kurtarıcısı ulu Osman'dan, İslam ve Müslümanlar razıdır
Sen nasıl övülmek istersen, senin ululuğunu öyle övdük
Kulların sözleri güneş gibidir, sebebi sen değil misin?
Verdiği sözleri tutmasıyla, önderin makamı yükselir.
Ey zamanın en büyüğü Abdülhamit! Sen Halifesin, öndersin
Ben böyle şerefli toplumlara meydana getireni görmedim, sen de göremezsin”.*⁶³

Kızılay: 29 beyittir. Osmanlı ordusunun Trablusgarp'ta bulunduğu sırada, İtalya'nın hava akını sonucu zarar görmesi ve Mısır'daki Kızılay'ın onların yardımına koşmasından bahsetmektedir. Ayrıca Osmanlı halklarına seslenerek, birlik ve beraberlik mesajları vermektedir:

*“Ey Osmanlı milleti ve dünya devletleri! Aranızda yardımlaşınız,
Allah için, İslam'ın inşa ettiği güçlü bir duvar olunuz”*

Şevki, şiirinin devamında Mısır Kızılay'ına seslenmeye devam ederek, onları iyilik ve hayra davet etmektedir:

*“Sizin şanınız yolunuzun nurlu olmasındandır
İyilik, imanın en güzel tarafıdır, iyilik olmadan Allah imanı kabul etmez”.*⁶⁴

⁶¹ Şevki, a. g. e. , 277.

⁶² Avcı, a. g. m. , 517.

⁶³ Şevki, a. g. e. , 286.

Türklere Selam II: 80 beyittir. Şairin, 1897'deki Türk-Yunan savaşı münasebetiyle söylediği bir şiidir. Bu şiir o sıralarda, bütün Arap dünyasında büyük coşkuyla karşılanmıştır.⁶⁵

Şevki, şiirine başlarken Allah'a hamd eder ve II. Abdülhamit'e övgülerini sunar:

“Âlemlerin rabbi Allah'a hamdederek Müminlerin Emir'ini överim

Senin düşmanlığına hiç rastlamadık, mübarek yardımın ve fetihlerinle karşılaştık

Düşmanların eziyet ve savaşlarıyla şöhret bulmuşken, sen buna son verdin

*Doğudan ve batıdan onların sınırlarını aldın, kalelerini ve mekânlarını temizledin”*⁶⁶

Şiirin son mısrasında Şevki, Osman oğullarını da överek, Allah'ın yardımının ancak Osmanlı Devleti aracılığıyla geleceğine işaret ederek hilafete olan bağlılığını net olarak beyan eder:

*“Şüphesiz ki Osman oğulları büyük fetihleri ile bizim kaderimiz oldu, şükrettik Sizin yardımlarınızla Allah'tan yardım istedik, Allah yardım edenlerin en iyisidir”.*⁶⁷

Osmanlı Anayasası: 52 beyittir. Sultan II. Abdülhamit'in 1909'da tahttan indirileceğini anlaması üzerine, kan dökülmesini engellemek için kendi isteğiyle tahttan feragat etmesi ve sultanın bu davranışıyla, devlet içinde bir kargaşanın çıkmasını önlediği anlatılmaktadır.⁶⁸ Ancak Şevki, bu duruma üzüldü ve II. Abdülhamit'in tahttan indirilişini şu mısra ile tenkit eder:

“İlahi yasayla hilafetin korunması çöle bir müjde idi

*Halifeden sonra telafisi olmayan yola girildi”*⁶⁹

Ayasofya Mescidi: 35 beyittir. Ayasofya'nın camiye çevrilişinden ve tarihinden bahsetmektedir.

Ahmet Şevki, bu çalışmasında Ayasofya Kilisesi'nin Allah tarafından Türklerin vasıtasıyla Müslümanlara hediye edildiğini belirtmektedir:

“Bir Kilise Mescit oldu, Efendiden efendiye hediyedir,

*İsa'nın haramı idi, Cibril'in yardımı ile Ahmet'e verildi”.*⁷⁰

⁶⁴ Şevki, a. g. e. , 292.

⁶⁵ Avcı, a. g. m., 518.

⁶⁶ Şevki, a. g. e. , 327.

⁶⁷ Şevki, a. g. e. , 332.

⁶⁸ Avcı, a. g. m., 518.

⁶⁹ Şevki, a. g. e. , 333.

⁷⁰ Şevki, a. g. e. , 367.

Şiirin devamında Şevki, Ayasofya’da yakut ve mücevherlerle süslenen İsa peygamberin ve Hz. Meryem’in heykellerinden; duvarlardaki nakış ve resimlerin güzelliğinden bahsetmektedir:

*“Kor gibi yakutlar bir tabak içinde doldurmuştu her yeri
Mangalın ışığı, Meryem’in heykeli gümüşten yapılmışsa da
Allah’ın ruhu İsa ve annesi, mehtap içindeki kızılık gibiydi
Meryem ve İsa’nın incilerle süslü duvarlar içindeki nakışı tarif edilemez
Rüku ve secde yapan aslanların içinde, dünyanın en güzel sanatıdır bu
Allah’ın adı ile Fatih ihtişamla geldi, taş taşta değdi duvarları dağıttı
Allahü Ekber sedası çevreyi sardı, iki ordu birbirine karıştı
Saf yürekli Fatih, o yerleri fethetti”.*⁷¹

Osmanlı Kadını: 20 beyittir. Osmanlı kadınlarının edebi, güzelliği, zarafeti ve yerine göre yumuşak, yeri geldikçe de kaplan gibi olduklarından bahseder.

Avrupa-İstanbul Seyahati: 60 beyittir. Avrupa’da İstanbul’a seyahat ettiği sırada yolda gördüğü tabiatın, İstanbul’un ise gördüğü bütün tabiatlardan daha güzel olduğundan bahsetmekte ve İstanbul’a varışında kendi memleketinde imiş gibi rahat ve huzur içinde hissettiğini ifade etmektedir.

Bosfor: 54 beyittir. Şair İstanbul’da bulunduğu sırada, İstanbul ve boğazının güzellik ve büyüğünden bahsetmekte, bu yerlerin Müslümanların idaresinde olmasından gurur duymakta ve buraları tavsif etmektedir.

Göksu: 32 beyittir. İstanbul’da kaldığı o güzel semtlerden biri olan Göksu’yu anlatmaktadır. Göksu nehrini şöyle tanıtmaktadır:

*“Ey Göksu! Sana bir şairin selamı var, senden başka ruhlara dost var mı?
Dicle’nin suları, üzüntülü değil, mutlu günlerinde sana kurban olsun
Kudüs ve Ürdün’deki sular ve temiz zemzem suyu gibi oldun
Her yıl Nil nehrinin yaptığı düğün gibi, sende hep sevinç düğünü vardır”.*⁷²

Boğaz Köprüsü: 14 beyittir. Boğazın iki yakasını birbirine bağlayan köprüden bahsetmektedir. Sultan II. Abdülhamit bu şiiri çok beğenmiş ve onu isteterek ilgiyle okumuştur.

⁷¹ Şevki, a. g. e. , 367–368.

⁷² Şevki, a. g. m., 397.

Fethi ve Nuri: 65 beyittir. Fethi ve Nuri 1913’de kendi uçaklarını kullanarak Mısır’a gönderilen ancak uçakların düşmesiyle şehit olan Osmanlı pilotlarıdır. Onların kaza geçirmeleri üzerine Mısır halkı çok üzölmüş ve şair hem kendi hem de Mısır halkının bu üzüntüsünü bu şiiriyle dile getirmiştir.

Ethem Paşa: 31 beyittir. Osmanlı-Yunan savaşlarında kahramanlığı ve zaferleri ile tanınan bir Türk kumandanı olan Ethem Paşa’nın vefatı üzerine söylediğı bir şiir.

Gazi Osman Paşa: 32 beyittir. Osmanlı-Yunan savaşlarında kahramanca çarpışan bir Türk kumandanıdır. Paşanın vefatı üzerine şair bu mersiyesini söylemiştir.

Görüleceğı üzere, Ahmet Şevki’nin divanında Osmanlı Devleti ve Türklere yer verdiği şiirlerinin toplamı neredeyse başlı başına bir divan oluşturmaktadır.⁷³

Mehmet Mehdi Bayat, Şevki’nin Osmanlı ve Türkler hakkındaki görüşlerini yansıttığı yazısında konuyu açık ve net olarak ifade etmiştir. Annesi Türk olan, kendisini Türk olarak kabul eden ve Türkçeyi çok sevip, güzel konuşan Ahmet Şevki’nin Türkler hakkında, divanının birinci cildinde 18 uzun kaside yazdığını belirtmiştir. Şevki, bu kasidelerinde Türk milletinin tarihteki şanını, yiğitliğini ve savaş meydanlarında her zaman düşmanlarını mağlup eden kahramanlarından bahsetmiştir. Bayat’a göre Şevki, bu şiirlerini coşkun bir duyguyla ve güzel bir ahenkle ve insanı etkileyen bir üslupla yazmıştır.⁷⁴

Şevki, nesir alanında da şöhet sağlamışsa da şairliği daha ön plandadır. Arap dilini her yönüyle mükemmel bir şekilde kullanması ve şiirlerindeki zengin konu muhtevasıyla şairlik yönü ona ün kazandırmıştır. Eski şairleri dikkate alırdı. Özellikle Ebu Temam, el-Buhtûri ve el-Mütenebbi etkilendiğı şairler arasındadır. O’nun eskiyi yaşatma arzusu kendine has bir üslup geliştirmesine neden oldu. Şevki Dayf’ın “eskiyi yaşatma icadı” diye tanımladığı bu özelliğıyle O, aynı zamanda bir vefa örneğı sergilemişti.⁷⁵ Ayrıca Şevki, sürgün dönemlerinde yaşadığı Avrupa’nın etkisinde de kalmıştır. Bu etki onun eserlerinde modern tarzı kullanmasına da neden olmuştur. Ancak o, eski ile yeni arasında orta tutumlu olmayı tercih ederdi. İşte bu durum genç şairler arasında rahatsızlık uyandırmış, özellikle Abbas Mahmud el-Akkad tarafından eskiyi taklit etmesi nedeniyle eleştirilere maruz kalmıştır. Uralgiray’a göre, el-Akkad, bu eleştirilerinde meseleyi ilimden çok ihtirasa dökmüştür.⁷⁶

Şevki’nin, şiirlerinde işlediğı konular Mısır’daki yaşamın hemen hemen her yönünü ve Arap ve Osmanlı dünyalarında olup bitenlerin büyük bir kısmını teşkil etmektedir. Dört ciltten oluşan el-Şevkiyyat’ın birinci cildinin tümü, politik, sosyal ve tarihi konulara ayrılırken üçüncü cilt, halkça sevilen kimselere yazılan mersiyele ve yazarın ölümünden sonra

⁷³ Necati Avcı, a. g. m., 518.

⁷⁴ Mehmet Mehdi Bayat, <http://www.bizturkmeniz.com/tr/showArticle.asp?id=21052>.

⁷⁵ Şevki Dayf, “el-Edeb’ül- Arabiyyu’l- Muasırü fi Mısra”, *Kahire Üniv. Edebiyat Fak. Dergisi*, S. 4, Kahire 1979, 114.

⁷⁶ Uralgiray, a.g. m. , 256.

yayımlanan dördüncü cildi de günün sosyal ve politik konularını içermektedir. Cromer'in Mısır'dan ayrılmasını kutlayan, Osmanlıların askeri başarısını öven, milliyetçilik mücadelelerini kutlayan, Fransız emperyalizmine karşı olan Suriye'nin milliyetçilik mücadelesini destekleyen ve bu uğurda verilen şehitleri anan şiirler yazmıştır. Yine Öğretmen Okulu, Mısır Üniversitesi, Mısır Bankası, Kızılay ve Şark Müzik Kulübü gibi kuruluşların açılması ile ilgili şiirleri de vardır. Ülkesinin işçilerine ve Avrupa'ya gitmek üzere olan eğitimle ilgili komisyonlara şiirle hitap etmiş, gazeteciliği selamlamış, sosyal refah için yapılan para toplama çalışmalarını desteklemiş, el-Ezher'in reformlarını iyi karşılamış, kadınların eğitimini ve kendilerine hürriyet verilmesini savunmuş, öğrencilerin başarısız olmaları nedeniyle artan intihar olayları karşısında uyarılar yapmış ve yaşlı erkeklerin evlenmek üzere satın aldıkları genç kızların dramı gibi sosyal skandalları ortaya koymuştur.⁷⁷

Şevki, şiirlerinde Osmanlı'ya olan bağlılığını ve İngilizlere olan antipatisini net olarak ifade etmektedir. Zaten I. Dünya savaşı sırasında İspanya'ya sürgün edilmesi ve 1919'a kadar vatanından uzak kalmasına sebep olan da O'nun bu fikirleriydi.⁷⁸ İngiliz sömürgecileri tarafından imha edilen bir köy için yazdığı Danışuay Üzerine Düşünceler", "(Lord) Kromer Üzerine", "Nil", "Yurt İçin", Türkiye Kurtuluş savaşı için yazdığı "Mustafa Kemal" vb. şiirleri bunlardandır. Bu nedendir ki, 1914 Aralık ayında Mısır yönetimine el koyan İngilizler Ahmet Şevki'yi de Mısır'dan sürdüler. Altı yıl sürgünde yaşamak zorunda kalan şair bu yıllarda ve Mısır'a döndükten sonra toplumsal konulara daha da bilinçli olarak yöneldi ve emperyalizme karşı mücadeleyi şiirleriyle sürdürdü. "Berede Üzerine Şarkı" , "İktidar Halkındır", "Gençlere Sesleniyorum", "Vatan" , "Nil Vadisi Bir Bütündür" vb. şiirleri bu dönemde yazılmıştır. Ahmed Şevki, bu şiirlerinde Mısır halkını ve Arap halklarını Batılı ülkelerin emperyalist politikalarına karşı bir araya gelmeye ve tavır almaya çağırmaktadır.⁷⁹

İngiliz işgaline olan tepkisini gösterdiği mısralarından bir tanesinin öyküsü ilginçtir. 1904 haziranında İskenderiye'de (Mehmet Ali Sanat Okulu)'nun açılış töreninde Mısır Başvekili Riyad Paşa'nın İngiliz Mutemedi Cromer'e yaranmak üzere Mısırlıların'ı zemmeden konuşmasını tenkit eden Şevki:

*"Nutuk çektin, hatib değil bizim büyük felaketlerimize eklenen musibettin/ Hissediyorsan, yaran kanamakta olduğu halde işgali övdün, getirdiklerini methettin"*⁸⁰ diyerek sürgün sebeplerinden biri olan İngiliz işgaline tepkisini göstermiştir.

⁷⁷ Azmi Yüksel, ter. , a.g. m., s. 483-484.

⁷⁸ Julie Scott Meisami ve Paul Starkey, "Shawqi Ahmad", *Encyclopedia Of Arabic Literature*, Londra 1998, 709.

⁷⁹ Sefer E.Berzeg, *Kafkasya Diasporasında Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü*, Samsun, 1995.

⁸⁰ Yusuf Uralgiray, a.g. m., s. 241.

Sonuç

Ahmet Şevki, Mısır'ın resmi dili olan Arapçaya tam manasıyla vakıf olan mühim bir edebiyatçı ve şair olmasının yanında; yaşadığı dönemde ortaya çıkan toplumsal olaylara duyarlılığını açıkça ortaya koyan, eserlerinde bu olaylarla ilgili düşüncelerini konu edinen önemli fikir adamıdır.

Ahmet Şevki, bu dönemde Osmanlı Devleti'nin en büyük savunucularından olmuştur. Gerek Türk halkı, gerek II. Abdülhamit gerekse de Mustafa Kemal Arapça bilmemesine rağmen, Arap diliyle onlara övgüler yağdıran şiirler yazmıştır. Şevki, Mısır'da bu dönemde ortaya çıkan hilafet karşıtı fikirlerin karşısında duran, nadir entelektüellerden biri haline de gelmiştir.

XIX. yüzyıl, Osmanlı Devleti açısından zor bir dönem olmuştur. Özellikle II. Abdülhamit döneminde önemli sorunlar ortaya çıkmıştır. Batı devletlerinin sömürge amacıyla İslam topraklarına girme düşüncesi ve bazı bölgelerde milliyetçilik akımlarının ortaya çıkmaya başlaması bunlardan bazılarıdır. Özellikle Mısır, Osmanlı Devleti için en sıkıntılı bölgelerden biridir. Çünkü Osmanlı, hiçbir zaman Mısır'a tam olarak hâkim olamamıştır. İngiltere ve Fransa'nın Mısır'a yönelik sömürge faaliyetleri, Mısır'da hilafet düşüncesi konusundaki farklı algılamalar ve Arap milliyetçiliği gibi bazı akımlar 19. yüzyılda bu bölgeye hâkim olamamanın en önemli sebeplerindendir. II. Abdülhamit, bu problemlerin çözümü için hilafet kurumunu aktif hale getirmiş; İslam birliği siyasetini de sonuna kadar kullanmıştır.

Hilafet kurumu aracılığıyla Osmanlı Devleti, Fransız ve İngiliz işgaline rağmen kültürel anlamda Mısır'ı etki altına almayı başarabilmiştir. Her ne kadar hilafet karşıtı fikirler olsa da, Osmanlıyı ilgilendiren her olayda Mısır halkı tepkilerini ortaya koymuştur. Ahmet Şevki, Hafız İbrahim, Mahmut Sami el-Barudî gibi şairler Osmanlı Devletine şiirleriyle destek vermişlerdir. Şevki, bütün şairler içerisinde Osmanlı Devletini, II. Abdülhamit'i, hilafete olan bağlılığını, Türklere olan sevgisini en çok işleyen şair olmuştur.

Bu dönemde Mısır'da yaşayan entelektüeller, yoğun bir şekilde milliyetçilik düşüncesine sahip olmuşlardır. Ancak Mısır'daki milliyetçilik anlayışı birkaç farklı şekilde algılanmıştır. Bu algılama biçimleri Arap Milliyetçiliği, Mısır Milliyetçiliği ve Ahmet Şevki'yi de etkileyen hilafete bağlı Mısır Milliyetçiliği idi. Ahmet Şevki'nin, II. Abdülhamit'e, dolayısıyla hilafete bağlı kalması vatani olan Mısır'a sevgisini yok etmemiştir. Aksine Mısır'ın kurtuluşu için Osmanlı Hilafeti'ne bağlı kalmayı savunuyordu. Sonuç olarak Şevki'nin milliyetçilik anlayışı, hilafete bağlı Mısır milliyetçiliğidir.

Kaynakça

- Abdül Fettah, Muhammed Muhammed. (1968). *Eşhurü Meşahiru Udebai's Şark*, Mısır.
- Badawi, M. M. (1975). *A Critical Introduction to Modern Arabic Poetry*, Cambridge.
- el-Münci eş-Şümla.. (1971). *Müracaat-i fi Tercümeti Ahmet Şevki*, Tunus, Tunus Üniv. Yay.
- Fazlıoğlu, Şükran.. (2006). *Arap Romanında Türkler*, İstanbul.
- Fehmi, Mahir Hasan. (1953). “Şevki-Şi’rul İslami”, *Mektebetü’l Dirasat’il Edebiye*, Dar’ül Maarif Yayınları, Mısır.
- Hadid, Kazım. (1987). *A’lam ve Ruvvad fi’l-Edebi’l-Arabî*, Beyrut.
- Hasan, Abbas. (1964). “el- Mütenebi ve Şevki”, *Kahire Üniv. Edb. Fak. Dergisi*, Kahire.
- Hourani, Albert, Araplarda Ulusçuluk Kültürü, <http://www.atakdergisi.org/atak56/araplardaulusculuk.htm>.
- Bayat, Mehmet Mehdi, <http://www.bizturkmeniz.com/tr/showArticle.asp?id=21052>.
- Berzeg, Sefer E., Kafkasya Diasporasında Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü. (1995). Samsun.
- Savran, Ahmet. (1991). “19. y.y. Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı”, *Erzurum, A.Ü. Fen- Edebiyat Fakültesi Yayını*
- Şeşen, Ramazan, “Ahmet Şevki”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 2, 136–137.
- Şevki, Ahmet. (Tarih belirtilmemiş), *eş-Şevkiyyat*, Beyrut.
- Tevfik Fikret. (2009). *Rubab-ı Şikeste*, Erzurum.
- Turan, Namık Sinan. (2010). “Sesin ve Ritmin İzinde Ortadoğu’yu Keşfetmek”, *Ortadoğu Etütleri*, C:2, S:3
- Uralgiray, Yusuf. (1969). “Ahmet Şevki”, *Doğu Dilleri Dergisi*, S: 3, Ankara.
- Ürün, Ahmet Kazım. (2002). *Ahmet Şevki*, İstanbul.
- Vadi, Taha. (1993). *Şi’r-u Şevki*, Mısır, Dar’ül Maarif Yay.
- Yazıcı, Hüseyin. (1997). “Mısırlı Bir Arap Şairi Ahmet Şevki ve Şiirlerinde Sultan II.Abdülhamid”, *İlmi Araştırmalar*, s.4, İstanbul.
- Zeyyat, Ahmet Hasan. (Tarih belirtilmemiş). *Tarih’ul-Edebiyyu’l- Arabiyyu*, Kahire.
- Encyclopedia Of Arabic Literature. (1998). “Shawqi Ahmad”, *Encyclopedia Of Arabic Literature*, Londra 1998, 709 Londra.